

LUND UNIVERSITY

Kallt Krig. Är det dags igen?

En strukturfokuserad jämförelse av relationen mellan
NATO och Ryssland

Abstract

Sedan början på 1990-talet har NATO och Ryssland samarbetat inom en rad olika områden. Relationerna växte sig starkare trots att det fanns tydliga motsättningar inom diverse områden. Men samarbetet fortsatte, fram till och med början av 2014, då Ryssland genom våld annekterade Krimhalvön. Handlingen kom att få NATO att avbryta allt samarbete med Ryssland och relationerna är nu de sämsta som de har varit på över tjugo år. Flera forskare hävdar att NATO och Ryssland är i startgroparna för ett Kallt Krig och pekar på vilka faktorer som föranledde Rysslands handlingar i Ukraina. De flesta är eniga i att NATOs utvidgning i Europa 1999 och 2004 är starkt bidragande orsaker. Även missilförsvaret som NATO håller på att konstruera i Europa med hjälp av USA anses vara en faktor. Att Ryssland var villigt att ta steget till användandet av våld för att få sin vilja igenom bevisades redan 2008 under rysk-georgiska kriget, men att gå ett steg längre och bryta mot suveränitetsprincipen samt annektera en del av ett annat land kom för de flesta som en blixtnöjs från klar himmel. Studien kommer att undersöka forskarnas antaganden om att NATO och Ryssland verkligen är på väg in i ett Kallt Krig och försöka att antingen bevisa eller dementera påståendena.

Nyckelord: NATOs utvidgning, rysk-georgiska kriget, missilförsvaret, Krimkrisen, försvarsanslag, militära övningar i fält

Antal tecken: 67238

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1. Problemformulering	7
1.2. Syfte och relevans	7
2. Teori	8
2.1. Perspektiv	8
2.2. Fångarnas dilemma och den förlåtande strategin	9
2.3. Teorin applicerad på NATO och Ryssland	10
3. Metod	11
3.1. Operationalisering	11
3.2. Material	12
3.2.1. Försvarsanslag.....	12
3.2.2. Militära övningar i fält.....	13
3.3. Avgränsningar	13
3.4. Uteslutna metodologiska tillvägagångssätt	14
4. Empiri	15
4.1. Händelser	15
4.1.1. NATOs utvidgning.....	15
4.1.2. Rysk-georgiska kriget.....	17
4.1.3. Missilförsvar i Europa	19
4.1.4. Annekteringen av Krim.....	21
4.2. Försvarsanslag	22
4.2.1. Rysslands försvarsanslag.....	23
4.2.2. NATOs försvarsanslag	24
4.3. Militära övningar i fält	25
4.3.1. Övningar Ryssland.....	27
4.3.2. Övningar NATO	27
5. Analys	30
5.1. Händelser	30
5.1.1. NATOs utvidgning.....	30
5.1.2. Rysk-georgiska kriget.....	31
5.1.3. Missilförsvar i Europa	31
5.1.4. Annekteringen av Krim.....	32
5.2. Samarbete mellan NATO-Ryssland	32
6. Slutsats	34
7. Referenser	35

1. Inledning

Alltsedan Ryssland annekterade Krimhalvön i mars 2014 har forskningsvärlden exploderat med antaganden om vad som föranledde handlingen och vad som kommer att hända nu (Mearsheimer, 2014; Legvold, 2014; Cimbala - McDermott, 2015; Charap - Shapiro, 2015). Några pekar på NATOs utvidgning genom nya medlemsländer, föreslagna missilbaser i ryskt närområde, samt Ukrainas närmande till EU som anledningar vilka ligger till grund för Rysslands agerande. Vissa av forskarna framför med efterklokhet att det fanns gott om faktorer som indikerade att en rysk reaktion var på gång (Mearsheimer 2014). I en FOI-rapport (Totalförsvarets forskningsinstitut) från 2008 bedöms Krim som en trolig måltavla om Ryssland skulle få för sig att repetera det som hände i Georgien 2008. Antagandet kom som vi nu vet, att infrias mindre än sex år senare (Larsson, 2008:78).

Delar av forskningsvärlden är eniga i att öst och väst inom en snar framtid kommer att hamna i ännu ett Kallt Krig, och vissa forskare hävdar att världen redan är där (Mearsheimer, 2014; Legvold, 2014; Cimbala - McDermott, 2015; Charap - Shapiro, 2015). Tecken på detta är enligt de flesta NATOs utvidgning, det rysk-georgiska kriget, NATOs missilförsvar i Europa, och slutligen Rysslands annektering av Krimhalvön. Varje specifik händelse har varit följd av högljudda protester och anklagelser från respektive sida om att bryta mot överenskommelser och internationell lag. Studien kommer att ta fasta på dessa fyra händelser genom att undersöka om det har skett någon reaktion i form av ökade försvarsanslag och/eller en förändring i militära övningar i fält som följd av hur NATO och Ryssland har uppfattat händelserna. Om det har skett reaktioner till följd av händelserna kan dessa bevisa forskarnas påståenden. Försvarsanslag är indikativt på krig till sin natur, länder behöver spendera pengar på militären om de ska kunna försvara någonting. Militära övningar i fält är indikativt på ett liknande sätt, soldater behöver träna krigsföring för att kunna utföra krigföring.

"Tiazhelo v uchenii, legko v boiu" - svårt på träning, lätt i strid¹

Ett kausalt antagande för studien är att både NATO och Ryssland agerar i enlighet med vad som är bäst för dem själva, att de vill främja sig i så stor utsträckning som möjligt. För att göra detta bör de i så fall agera och reagera i enlighet med Robert Axelrods teori från 1984 om samarbete (Axelrod, 1984). Teorin kommer att ligga till grund för analysen av studien.

Sedan Kalla Kriget har världen gått åt ett mer multipolärt håll. Det är inte längre USA och Sovjetunionen som står i motpol till varandra. Numera är förhållandet snarare NATO-Ryssland, USA-NATO-Ryssland, EU-Ryssland, eller NATO-EU-Ryssland, för att inte nämna de multipolära förhållandena med de växande asiatiska makterna. Även om USA har mycket inflytande i NATO är det inte enbart ett lands vilja som representeras i hur organisationen utvecklas eller i besluten som fattas. Beträffande EU kommer studien inte att fästa lika mycket vikt vid den organisationen som NATO. En av anledningarna är att studien kommer fokusera på att undersöka militära konsekvenser av relationsutvecklingen mellan väst (i den här meningen NATO) och öst (i den här meningen Ryssland). Den andra anledningen är att en majoritet av EU-medlemmarna även finns representerade i NATO och båda organisationerna delar grundläggande värderingar (NATO, 2016a). Sett till Ryssland och öst finns det inte mycket relationer kvar för dem att arbeta med. Nästintill alla partners de har kvar är ensidigt beroende av landet (Larsson, 2008:15-16). Studien kommer därför att ha Ryssland som ensam part ställt mot västvärlden (i den här meningen NATO och EU).

Huvudsakligen kommer studien att handla om relationen mellan NATO och Ryssland även om andra element finns med i ekvationen. Termen "Kallt Krig" kommer att användas för att markera att det som forskarna menar huvudsakligen är ett krig utan någon direkt, men med mycket hög risk för, konfrontation. Det är självfallet inte så att alla forskare är överens om att det är

¹ Citat från den ryske generalen Aleksandr Vasilevich Suvorov (1729-1800), som under sin 60 åriga militärtjänstgöring aldrig förlorade ett slag.

en lämplig term att använda. Michael Cox uttrycker sin avsmak för applikationen av termen på tillståndet som för tillfället råder och anser att man förminskar vad som faktiskt fanns på spel under Kalla Kriget genom att använda termen (Cox, 2014:482). Andra håller inte med honom och ser stadiet som NATO och Ryssland befinner sig i för tillfället som begynnelsen på en konflikt som bär många likheter med Kalla Kriget så som det var efter andra världskriget och framåt (Charap - Shapiro, 2015:40-43).

1.1. Problemformulering

NATO och Ryssland har sedan millennieskiftet växelvis testat varandras gränser och tålamod genom utvidgning, hot, sanktioner, och våld. Inte helt olikt hur USA och Sovjetunionen agerade när de stod på var sin sida av Berlinmuren har en allt mer aggressiv ton börjat växa fram mellan de två blocken. De successivt ökande motsättningarna ligger till grund för att forskningsvärlden har börjat fråga sig om ett Kallt Krig är annalkande. Den här studien kommer att undersöka om forskningen pekar åt det hållet genom att besvara frågeställningen nedan.

Är NATO och Ryssland verkligen på väg in i ett Kallt Krig?

1.2. Syfte och relevans

Syftet med studien är att utvärdera bilden som delar av forskningsvärlden har målat upp, där väst och öst återigen är på väg in i ett Kallt Krig.

Genom att undersöka två faktorer som är indikativa på ökade aggressioner vid mellanstatliga konflikter - försvarsanslag och militära övningar i fält, kommer den uppmålade bilden att stärkas eller att dementeras. Förstärks bilden innebär det att världen sannolikt är på väg in i ett Kallt Krig. Repressalierna av detta kan komma att bli enorma. Genom att undersöka NATO-ländernas och Rysslands försvarsanslagsutveckling mellan 1999-2015 samt militära övningar i fält i Europa under samma period kommer det geopolitiska lägets allvar att förtydligas.

2. Teori

Det teoretiska ramverk som kommer att användas för att analysera händelseförloppen mellan NATO och Ryssland är hämtat från Robert Axelrods bok "The Evolution of Cooperation" som publicerades år 1984. I boken redogör Axelrod för hur samarbete fungerar lika mycket som han beskriver när och varför samarbete fungerar (Axelrod, 1984). Svaren som han kommer fram till kan appliceras lika väl inom vänskap som företagsamhet och internationella relationer. Axelrod nämner specifikt säkerhetsdilemman² som existerade mellan USA och Sovjetunionen under Kalla Kriget där val ofta föll på att antingen samarbeta eller straffa motståndarens handlingar (Axelrod, 1984:4). Den här studien kommer att tillämpa teorin på NATOs relation med Ryssland och undersöka om teorin håller baserat på de stora händelser som delar av forskningsvärlden hävdar är tecken på att ett Kallt Krig är annalkande.

2.1. Perspektiv

Termen Kallt Krig syftar i den här studien till försämrade relationer, ökade spänningar mellan NATO och Ryssland, och hotfullt uppträdande på världsarenan. De båda sidornas handlingar kan tolkas som hotfulla gentemot varandra och för det mesta uppfattas de precis så. Oavsett hur mycket NATO än beivrar att utvidgningen av antalet medlemmar inte hotar Ryssland så är det upp till Ryssland att bedöma om de känner sig hotade eller inte, detsamma gäller missilförsvaret i dess närområde. Från NATOs sida spelar det ingen roll om Ryssland hävdar att de agerar i Georgien för att skydda egna trupper, om de använder mer våld än vad som krävs, eller agerar i Ukraina för att skydda etniskt ryska medborgare. NATO och väst upplever fortfarande krigen som hotfullt agerande och destabiliserande för världsordningen.

² Säkerhetsdilemman är en term inom realismen som Axelrod förklarar som "[...] nations often seek their own security through means which challenge the security of other nations" (Axelrod, 1984:4).

2.2. Fångarnas dilemma och den förlåtande strategin

I en datoriserad "fångarnas dilemma turnering" där olika program ställs mot varandra segrade strategin "TIT FOR TAT". Reglerna för turneringen är enkla och Axelrod förklarar dem på följande vis:

"In the Prisoner's Dilemma game, there are two players. Each has two choices, namely cooperate or defect. Each must make the choice without knowing what the other will do. No matter what the other does, defection yields a higher payoff than cooperation. The dilemma is that if both defect, both do worse than if both had cooperated." (Axelrod, 1984:7-8)

Poängsystemet fungerar som följer: Väljer båda sidor att samarbeta tilldelas de tre poäng var. Väljer båda att inte samarbeta tilldelas de ett poäng var. I de fall då den ena parten väljer att inte samarbeta och den andre väljer att samarbeta tilldelas den förste fem poäng och den andre noll poäng. Inför varje ny runda vet båda sidor vilket val den andre gjorde gången innan. Det finns alltså en öppenhet, eller insyn för parterna att ta i beaktning. Det finns även poäng att tjäna om motståndaren inte räknar med att bli straffad för samarbetsavhopp. (Axelrod, 1984:7-11)

Professor Anatol Rapoport bidrog med strategin som visade sig vara både den enklast uppbyggda och den bästa (Axelrod, 1984:31). TIT FOR TAT, som strategin kallades, gick ut på att alltid samarbeta på första draget och därefter alltid göra samma drag som motståndaren gör. Det vill säga att om motståndaren väljer att inte samarbeta kommer TIT FOR TAT inte heller att göra det, tills motståndaren återigen väljer att samarbeta. Detta gör TIT FOR TAT strategin till en väldigt förlåtande strategi. Motståndaren skulle tekniskt sett kunna välja att inte samarbeta upprepade gånger vilket skulle göra att TIT FOR TAT skulle svara med samma mynt, men direkt när motståndaren väljer att börja samarbeta igen skulle TIT FOR TAT göra detsamma.

2.3. Teorin applicerad på NATO och Ryssland

Genom att applicera TIT FOR TAT strategin på de fyra större händelser som forskningsvärlden har tagit fasta på som essentiella för det rådande politiska klimatet hoppas studien kunna styrka eller dementera antagandet att NATO och Ryssland är på väg in i ett Kallt Krig. Som kontrollfaktorer kommer varje händelse att undersökas utifrån eventuella reaktioner i försvarsanslag och militära övningar i fält. För att applicera TIT FOR TAT strategin kommer studien att anta att både NATO och Ryssland agerar som brukare av TIT FOR TAT strategin. Man samarbetar om motståndaren samarbetar, och man straffar om motståndaren inte samarbetar. För att Axelrods teori om samarbete ska stämma, så borde varje händelse som anses vara ett brott mot samarbete av endera sidan orsaka en reaktion i försvarsanslag och/eller militära övningar i fält hos motparten. Den här studien använder Axelrods teori i sin helhet.

3. Metod

De metodologiska övervägandena är gjorda med stor hänsyn till lämplighet för studiens kvalitet. Med tanke på studiens storlek har många avgränsningar varit tvungna att göras och några av valen däri kommer att redogöras för nedan. Även händelserna som ligger till grund för själva undersökningen av forskarnas antaganden är valda utifrån studiens storlek och det är fullt möjligt att via användandet av andra faktorer nå ett helt annat resultat än vad som kommer att presenteras i slutet av studien.

3.1. Operationalisering

Studien kommer att vara uppbyggd som en strukturfokuserad jämförelse där endast specifika aspekter av händelserna kommer att undersökas. Det som kommer att undersökas är om det går att finna några tecken på att NATO och Ryssland är på väg in i ett Kallt Krig. För att öka tillförlitligheten i studien kommer händelserna att analyseras med en eventuell fördröjning i åtanke. Förändringar i försvarsanslag är beroende av de olika ländernas årliga budgetar vilka inte kan förändras över en natt.

De specifika aspekterna som kommer att undersökas är reaktioner i försvarsanslag och militär övningsverksamhet. De fyra händelserna som studien kommer att fokusera på är de som forskningsvärlden ställer upp som faktorer för det rådande geopolitiska klimatet mellan NATO och Ryssland. Den första faktorn är NATOs utvidgning. NATO har sedan Kalla Krigets slut utökat sitt medlemskap med tolv nationer, eller ca 43 %, till att vara en allians med 28 medlemsstater som alla är skyldiga att skydda varandra vid en eventuell attack. Från ryskt perspektiv har detta upplevts som hotfullt och det finns mängder med material som hävdar att denna utvidgning är en av de största anledningarna till den ökade spänning som finns mellan NATO och Ryssland (Wolff, 2015:1103; Mearsheimer, 2014:1; Rühle, 2014:238). Den andra faktorn är det rysk-georgiska kriget under 2008 där Ryssland invaderade georgiskt territorium efter att en rysk militärbas blivit anfallen och gav stöd åt separatister som kämpade för

självständighet från den georgiska staten. Kriget fördömdes av NATO och gav en indikation om Rysslands ribba för användandet av våld mot en annan suverän stat. Den tredje faktorn är NATOs missilförsvar i Europa, vilket har varit ett USA-lett projekt sedan tidigt 2000-tal, men som har kommit att aktualiseras bitvis först under 2010-talet. Ryssland har sedan länge fördömt planerna och anklagat USA och NATO för att orsaka en ny kapprustning. Den fjärde och sista faktorn är annekteringen av Krim som Ryssland genomförde under 2014. Återigen fördömde NATO handlingen och bekräftade den ryska likgiltigheten inför internationell lag och användandet av våld mot en suverän stat.

Stämmer forskningens antaganden om att dessa fyra händelser har lett till att NATO och Ryssland nu är i startgroparna av ett Kallt Krig, så borde det enligt Axelrods teori visa sig genom någon form av reaktion från endera sidan vid tillfällena för händelserna. Som tidigare nämnt kommer reaktionerna som spåras att vara försvarsanslag och militära övningar i fält.

3.2. Material

Bakgrundsinformationen om händelserna som har studien förlitat sig på är främst tagen från FOI-rapporter (Totalförsvarets forskningsinstitut), och NATOs hemsidor. Inga betydande skillnader i information från olika källor har påträffats under skapandet av studien.

3.2.1. Försvarsanslag

För information om försvarsanslag både för NATO och Ryssland kommer huvudsakligen SIPRIs (Stockholm International Peace Research Institute) MILEX (Military Expenditure) databas att användas som referens. Institutet har sedan 1967 samlat uppgifter om militära utgifter och deras digitala databas sträcker sig tillbaka till 1982 vilket är fullständigt tillräckligt för studiens syften. De militära utgifterna som undersöks är de fullständiga utgifterna per land. Specifika utgifter som är direkt kopplade till händelserna kommer att förklaras var för sig. SIPRIs årsböcker summerar händelser som har stor bäring på budgetförändringar och dessa kommer att redogöras för om det bedöms som nödvändigt.

3.2.2. Militära övningar i fält

Källorna till övningar i fält är främst hämtade från OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe) och från FOI-rapporter, men även rapporter från European Leadership Network och information direkt från NATOs hemsidor har använts. Med militära övningar i fält menas de större operationerna ett land utför, ensamt eller i samarbete med andra i huvudsakligt syfte att öva, pröva och genomföra tester med förband och materiel. Skalan på övningarna för undersökningens ändamål är enligt riktlinjerna i Wiendokumenten för vad som ska rapporteras i förväg till OSCE, eller strax under gränsvärdena (OSCE, 1999b:20-23). Lokala övningar på lägre förbandsnivå och liknande är uteslutna ur studien.

3.3. Avgränsningar

Förutom att undersöka försvarsanslag och militära övningar i fält skulle även vapenproduktion kunna vara en del av undersökningens måttstockar. Vapenproduktion är, liksom militära övningar i fält, svårt att få fullständig data på, men indikationer om ökning eller minskning finns tillgänglig via SIPRIs årsböcker samt SIPRIs årliga summeringar. I och med existerande mörkertal på grund av sekretess och svårigheten att få någon överblick för varje specifikt NATO-land, kommer eventuella reaktioner i vapenproduktion inte att användas som en övergripande indikator för relationen mellan NATO och Ryssland (SIPRI, 2005:13). Kärnvapen kommer inte heller att vara en faktor för undersökningen då det numera är försvaret mot kärnvapen och andra massförstörelsevapen som ligger i fokus, inte antalet. Kriget i Syrien, som kan ses som ett proxy-krig³ mellan öst och väst, kommer inte att analyseras i och med att det är en pågående konflikt som ständigt utvecklas.

³ Proxy-krigsföring är ett sätt för två länder att indirekt kriga mot varandra i eller via andra stater istället för att ha en direkt konfrontation med varandra.

3.4. Uteslutna metodologiska tillvägagångssätt

En intensiv studie baserat på intervjuer, enkäter, och en antropologisk undersökning har valts bort då frågeställningen inte är subjektiv till sin natur och således inte kan grundas på uppfattningar om hur en bred massa upplever det geopolitiska läget (Teorell - Svensson, 2012:87-91). En möjlig ingång skulle vara att använda en diskursiv analys med fokus på begreppsapparater och språkliga variationer mellan 2004-2015. För att inte vara partisk i studiens tillvägagångssätt valdes detta alternativ bort på grund av den språkliga barriären som existerar.

4. Empiri

Nedan följer en kort sammanfattning om de fyra händelserna som forskare hävdar indikerar början till ett Kallt Krig. Därefter kommer en genomgång av försvarsanslag och militära övningar i fält att presenteras kopplat till de olika händelserna.

4.1. Händelser

De händelser som kommer att sammanfattas är NATOs utvidgning mellan 1999-2009, det rysk-georgiska kriget 2008, NATOs missilförsvar med fokus på 2010 och framåt samt Krimkrisen 2014.

4.1.1. NATOs utvidgning

NATO har i tre omgångar utökat sitt medlemsantal sedan slutet av Kalla Kriget (1946-1990). Först 1999 då Polen, Ungern och Tjeckien blev medlemmar. Den andra utvidgningen var 2004 då Bulgarien, Estland, Lettland, Litauen, Rumänien, Slovenien och Slovakien blev medlemmar. Den senaste och sista utvidgningen, än så länge, var 2009 då Albanien och Kroatien ingick i alliansen. Med dessa tre utvidgningar har NATOs medlemsantal vuxit till 28. (NATO, 2016c)

Efter Kalla Krigets slut genomgick organisationen en förändring som innebar att NATO transformerades från att existera som en motpol till forna Sovjetunionen och länderna som var med i Warszawapakten⁴ till att bli en mer normdrivande organisation som förespråkar liberala värderingar och inkludering, snarare än exkludering (NATO, 2015). Samarbetsinitiativ togs med bland andra Ryssland år 1994 genom PfP-programmet (Partnership for Peace) som upprättades för länder som sökte samarbete med, men som inte ville ingå i, NATO (NATO, 2016d). Sedan dess har NATO och Ryssland ingått i flera olika samarbetsprojekt, däribland NATO-Russia Founding Act år 1997 där de satte upp gemensamma mål inom bland annat fredsbevaring, missilförsvar och anti-terrorism (NATO,

⁴ Warszawapakten var en militärallians som skapades som Sovjetunionens svar på NATO

2016e). Det djupaste samarbetet inleddes 2002 när president Putin och NATO-ledarna tillsammans skapade NRC (NATO-Russian Council) vilket är det närmaste samarbetet som NATO har upprättat med en utomstående nation (NATO, 2016e).

NATO och Ryssland har haft ett nära samarbete sedan slutet på Kalla Kriget, men det har inte stoppat dem från att uttrycka sina åsikter när meningsskiljaktigheter har uppstått. NATO utvidgningen som påbörjades strax innan millennieskiftet var den första där de nya medlemmarna var forna Warszawapaktsmedlemmar och det var även en utvidgning som innebar att NATO spreds närmare de ryska gränserna. Från ett ryskt perspektiv borde NATO ha upplösts istället för att utvidgas i samband med Sovjetunionens fall och Warszawapaktens upplösning då man stod utan en motståndare. Genom de fortsatta utvidgningarna har flera länder som är före detta medlemmar av Warszawapakten kommit att ingå i NATO, till Rysslands stora förtret. NATOs utvidgning upplevs även som ett försök att omringa landet. Givetvis tar NATO avstånd från påståendet och hävdar att det vore en omöjlighet att omringa ett land så stort som Ryssland. Den ryska hållningen kan vara förståelig då den allra största delen av Rysslands befolkning bor i den västra och sydvästra delen av landet, den delen som NATO de facto nästan omringar (Friedman, 2016). (NATO, 2015)

Utvidgningarna 1999 och 2004 har från rysk sida också setts som brott mot en inofficiell överenskommelse med ledare från Sovjetunionen från 1990 där NATO-ledare lovade att inte utbreda organisationen österut (Wolff 2015:1105-1106). NATO har trots rysk kritik fortsatt att acceptera nya medlemmar, oavsett om de ligger nära den ryska gränsen eller inte. Den senaste utvidgningen med Albanien och Kroatiens medlemskap i NATO fick dock inte Ryssland att höja särskilt mycket på ögonbrynen då ländernas försvarskapaciteter och militära förmågor inte är av någon större vikt (CRS, 2009:1). Desto viktigare var medlemskapen för NATO för att öka stabiliseringen i regionen (CRS, 2009:1).

Enligt NATO är utvidgningen inte något brott mot någon överenskommelse och rent lagligt finns det ändå inget som Ryssland kan sätta emot. NATO tillbakavisar

även Rysslands påståenden om att någon form av överenskommelse skulle ha gjorts om att inte expandera i östlig riktning (NATO, 2015). Exakt hur ordalydelsen om överenskommelsen var utformad låter den här studien vara osagt, men det finns enligt Andrew T. Wolff utrymme för båda sidor att hävda att de har sanningen på sin sida (Wolff 2015:1105-1106). Oavsett vilket var både Sovjetunionen och alla NATOs medlemsländer med under åren 1973-1975 då CSCE (Conference on Security and Co-operation in Europe) hölls för att öka samarbetet och säkerheten i Europa-området (OSCE, 1975:2). 1975 fastställdes Helsingforsdeklarationen som understryker att alla medlemsländer har en fundamental rätt till självbestämmande (OSCE, 1975 artikel 1). Detta inkluderar möjligheten och rätten att ingå avtal och allianser med andra länder.

4.1.2. Rysk-georgiska kriget

Kriget i Georgien under augusti 2008 varade endast i sex dagar, men det kom att få stora konsekvenser för utvecklingen i regionen då både Georgiens och Ukrainas väg till NATO-medlemskap kom att pausas. Georgien var på god väg att bli fullvärdig medlem genom MAP⁵ (Membership Action Plan), men instabiliteten som orsakades av kriget har gjort att ett medlemskap fortfarande inte har blivit aktualiserat. Kriget innebar också att NATO hamnade i en intern konflikt på grund av bristen på enhetlighet om hur de bör agera i situationer likt den som uppstod (Larsson, 2008:90). NATO tvingades också att ta ställning till åtgärder gällande länder som var aspirerande att bli medlemmar, men som ännu inte var det. Artikel 5 i NATO-fördraget som rör kollektivt självförsvar gör sig endast gällande om landet som blir angripet är fullvärdig medlem och således har NATO inget ansvar att skydda länder som blir angripna, likt Georgien blev av Ryssland (NATO, 1949; Larsson, 2008:90). I början av kriget var NATO avvaktande, och ett fördömande av Rysslands aktioner i Georgien kom först efter att kriget var över då man krävde en återgång till *status quo ante*⁶. Några egentliga åtgärder mot Ryssland finns knappt att finna och de mer inflytelserika staterna i NATO

⁵ MAP är en serie krav och utvecklingar inom politiska, ekonomiska, militära, legala osv. områden som måste uppfyllas innan ett land kan bli upptaget som fullvärdig medlem inom NATO

⁶ Status quo ante - som det var förr/före kriget

uttryckte tidigt en önskan om att fortsätta samarbetet med Ryssland (Larsson, 2008:90).

Kriget inleddes med att Georgiska styrkor genomförde artilleriattack mot staden Tschinvali i Sydossetien⁷ (Larsson, 2008:55). Granaterna träffade, förutom civilbefolkningen i staden, även områden på en rysk militärbas. Ryssland använde anfallet som anledning att gå in i landet med fler styrkor än de som fanns där i fredsbevarande syften⁸ (Larsson, 2008:56-57). Ryssland hade dagarna innan utfört en stor militärövning i närheten som i efterhand sågs som en "generalrepetition inför en insats i Sydossetien" vilket gjorde att responsen kom omedelbart (Larsson, 2008:26-27). Ryssland hade under flera år övat inför en möjlig fritagning av de georgiska utbrytarrepublikerna, däribland Sydossetien (Larsson, 2008:26). Sin stora överlägsenhet till trots upplevde den ryska militären mer motstånd än vad de hade räknat med vilket ledde till en omstrukturering av militären under åren som följde (Larsson, 2008:37; Norberg, 2015:11-12).

Folkrättsligt fick Ryssland stöd för att gå in i Georgien, men enligt proportionalitetsprincipen var stödet endast till att återställa ordningen, inte att försöka frigöra hela Sydossetien från Georgien (Larsson, 2008:57-58). Sydossetien hade sedan länge velat bli självständigt från Georgien och konflikten kan spåras nästan 100 år tillbaka i tiden (Larsson, 2008:18-19). Men folkrättsligt korrekt eller ej fanns det även mer själviska aspekter av kriget med Georgien. En annan anledning att gå in i landet var att hindra Georgien från att bli medlem i NATO (Larsson, 2008:72). Forskningen visar att rysk-georgiska kriget kan ses som en reaktion på EUs, och i förlängningen NATOs, närmande av Georgien och Ukraina genom både ekonomiska och normativa ansatser att binda länderna närmare allianserna (Mearsheimer, 2014:2-3). Det rysk-georgiska kriget var det första skottet från rysk sida som på ett högst verkligt sätt visade att Ryssland var redo att svara om hon kände sig hotad, med våld om nöden kräver.

⁷ Sydossetien är en provins i Georgien som deklarerade självständighet 1991

⁸ Ryssland hade sedan sovjettiden haft en bas i Sydossetien med styrkor som de hävdade var där i fredsbevarande syften.

4.1.2.1. Obamas reset-policy

Under 2009, inte ens ett år efter rysk-georgiska kriget, kom USAs president Barak Obama att initiera en "reset-policy" gentemot Ryssland i ett försök att återföra stabilitet och öka samarbetet mellan Ryssland och USA, men även i förlängningen NATO (SIPRI, 2010:8). Policyn kom att inkludera en reduktion i de amerikanska och ryska kärnvapenarsenalerna och ett slut på sanktionerna mot rysk vapenexport till Iran, men också nedläggningen av planerna på det NATO-planerade missilförsvaret i östra Europa som president George W. Bush hade lagt grunden för under sin administration (SIPRI, 2010:17; Wilkening, 2012:32-33). I slutändan blev det inte några bestående konsekvenser för relationen mellan NATO och Ryssland till följd av rysk-georgiska kriget.

4.1.3. Missilförsvar i Europa

Ända sedan Ronald Reagan var president har missilförsvar varit ett hett ämne mellan USA och Ryssland. Sedan slutet på Kalla Kriget har det varit tal om att NATO skulle sätta upp missilförsvar som ett led i att stärka NATO-ländernas försvarskapacitet mot ballistiska missiler⁹ (Wilkening, 2012:31). Projektet har under årens lopp kommit att förändras en hel del och det har ständigt följts av stark kritik från den ryska ledningen. Sedan 2002, då NATO först utvärderade möjligheten att upprätta ett sådant försvar, har planerna kommit att justeras och användas som en politisk bricka i och med den hotbild som ett missilförsvar skulle innebära för maktbalansen med Ryssland. Studien från 2002 färdigställdes 2006 och fastställde att det fanns goda utsikter för att lyckas med ett missilförsvarsprojekt (Katona, 2015:253). Ryssland har varit involverat i projekten sedan 2003 på ett eller annat sätt genom NATO-ryska rådet via studier, övningar, utvärderingar och så vidare (NATO, 2016f). De har även kommit med förslag om gemensam och/eller uppdelad kontroll av anläggningarna men förståeligt har NATO vägrat då det huvudsakligen är ett USA-lett NATO-projekt som Ryssland har insyn i, men inte bestämmande rätt

⁹ Ballistiska missiler är massförstörelsevapen som är utvecklade för att träffa måltavlor på stora avstånd

över. Dessutom skulle en uppdelning av ansvaret att skydda NATO-länder strida mot NATO-förordningen (Katona, 2015:262).

Målet för missilförsvaret var initialt att kunna skydda delar av Europa och USA mot ett anfall av ballistiska missiler av varianten TBM (Theatre Ballistic Missile) som har en räckvidd upp till 3000 km (NATO, 2016f). En vidareutveckling på planerna har varit att skapa ett försvarssystem som är territoriellt och som kan skydda alla NATOs medlemsländer (NATO, 2016f). Till en början var det tal om att installera försvarsanordningarna i Polen och Tjeckien, men dessa alternativ föll bort i samband med Obama-administrationens reset-policy (Katona, 2015:253-254, 257; Wilkening, 2012:32-33). Istället siktade USA och NATO på att tillfälligtvis använda fartygsbaserade anti-missil raketer (Katona, 2015:254).

NATO har flera gånger försäkrat Ryssland om att missilförsvaret kommer att vara riktat mot Iran, som hade gjort ansträngningar inom området att konstruera ICBMs (Intercontinental Ballistic Missiles), inte Ryssland. Dock har det varit en klen tröst i och med att en rad med hypotetiska modeller bevisade att BMD-systemet (Ballistic Missile Defence) även hade potentialen att skjuta ner ryska missiler (Katona, 2015:262). Men möjligheterna att skapa motåtgärder till missilförsvaret är goda och Rysslands utsikter att hålla MAD-balansen (Mutually Assured Destruction) intakt är stor om de satte sådana planer i verket (Katona, 2015:263). Beträffande Rysslands oro om att ett missilförsvar skulle innebära ett hot mot maktbalansen som MAD garanterar, så handlade kapaciteten 2012, då första fasen av missilförsvaret färdigställdes, om möjligheten att skjuta ner ungefär tio stycken missiler per upprättad bas (Wilkening, 2012:34). Alltså inte i närheten av de ryska, omedelbara, kapaciteterna som år 2010 var över 2 400 (SIPRI, 2011:14). NATO ser oron och de politiska utspelen som ogrundade, speciellt med tanke på att BMD systemet inte är fullt utvecklat ännu (Katona, 2015:259). I maj månad 2016 färdigställdes den första missilförsvarsbasen i Rumänien och planerna på att bygga en anläggning i Polen har redan satts i verket och förväntas vara klar 2018 (NATO, 2016f; Wilkening, 2012:32-33).

4.1.4. Annekteringen av Krim

Efter Ukrainas president, Victor Yanukovych, beslutade att pausa förhandlingarna om ett handelsavtal med EU bröt demonstrationer ut i huvudstaden den 21 november 2013. En kort tid senare accepterade Yanukovych ett avtal med Putin som skulle säkra Ukraina ett lån på 15 miljarder dollar och sänka priset för gas från Ryssland med 33 %. Avtalet signalerade till både EU och den ukrainska befolkningen att Yanukovych inte hade tänkt fullfölja något avtal med EU. Demonstrationerna fortsatte i tre månader och tillslut var presidenten tvungen att gå med på att utlysa nyval till presidentposten samt att återgå till 2004 års konstitution istället för den från 1996 som han hade återinfört när han hade fått makten via det senaste valet. Yanukovych lämnade Ukraina och flydde till Ryssland den 21 februari 2014, samma kväll som han hade gått med på demonstranternas krav. (Hedenskog, 2014:19-21)

Den 26 februari påbörjade 150 000 ryska soldater en övning i närheten av den ukrainska gränsen. Övningen var i storleksordningen av en invasionsstyrka och tog fokus från vad som samtidigt höll på att hända på Krimhalvön. Detta skedde enbart några dagar efter att ett nytt parlament hade tillsatts och en tillförordnad president hade kommit till makten. På Krimhalvön hade ryska specialförband påbörjat en kampanj med att destabilisera området genom att hjälpa pro-ryska separatister att ta över stadshuset och andra officiella byggnader. Efter korta strider röstade invånarna på Krim den 16 mars om att bli självständiga från Ukraina och två dagar efter det annekterades halvön in i den ryska federationen. (Norberg - Westerlund - Franke, 2014:41; Hedenskog, 2014:21)

Först i efterhand erkände Ryssland att de stöttat pro-ryska separatister innan annekteringen av Krim. Ryssland ansåg att de hade laglig rätt att ingripa i Ukraina för att skydda den etniskt ryska befolkningen på den historiskt ryska marken. Putin doktrinen, som policyn har kommit att kallas, gör gällande att rysk militär har rätten och skyldigheten att skydda etniskt ryska medborgare oavsett om de befinner sig i ett främmande land eller inte. (Persson - Vendil Pallin, 2014:26)

Det internationella samfundet har inte stöttat Ryssland i deras övertygelse om att tillvägagångssättet har varit legalt. FNs generalförsamling ogiltigförklarade Krimhalvöns utträde ur Ukraina, och således även annekteringen, två dagar senare, som Ryssland baserade på lagen om självbestämmanderätt (FN stadgan artikel 1; U.N. General Assembly Declares Crimea Secession Vote Invalid). Från ett lagligt perspektiv var och är Ukraina en suverän stat med full självbestämmanderätt över sitt territorium. Ryssland bröt mot non-interventionsprincipen när de använde sina soldater på främmande mark oavsett om det fanns ryska medborgare där eller inte. Lagen om självbestämmanderätt som Ryssland har hävdad för att göra annekteringen legal uppfylls inte heller i och med att den inte täcker utbrytargrupper eller nationella frihetsrörelsers användning av våld. (Lamont, 2014:65-70)

På grund av annekteringen har NATO avbrutit alla samarbeten, civila och militära, med Ryssland och har endast haft kontakt med landet via NATO-ryska rådet, samt via NATOs generalsekreterare och dennes vise (NATO, 2016e). NATO är enat i att alla framtida relationer med Ryssland är beroende av en tydlig förändring i deras handlingar och en underkastelse inför internationell lag (NATO, 2016e).

4.2. Försvarsanslag

Ryssland har sedan 1999 konstant ökat försvarsanslagen, från att vara 21 400 miljoner dollar 1999 till att nå 91 000 miljoner dollar 2015 räknat i 2014 års dollarvärde. Ökningarna har skett oavsett landets ekonomiska situation och var 2015 uppe på en nivå som är ungefär 30 % högre än vad landet hade första året efter Sovjetunionens upplösning. (SIPRI MILEX)

NATO-länderna, exklusive USA, har legat på en nivå mellan 312 000 miljoner dollar 1999 till att minska försvarsutgifterna något till 309 000 miljoner dollar 2015 med en högsta nivå 2009 med strax under 355 000 miljoner dollar, även dessa siffror räknat i 2014 års dollarvärde. USA är exkluderad ur ekvationen med tanke på sin ställning som supermakt och med en budget på nära hälften av

världens totala försvarsanslag. Ensamt hade USA nästan dubbelt så stor budget som resterande NATO länder tillsammans, och nära sex gånger så stor budget som Ryssland år 2015 (SIPRI MILEX).

4.2.1. Rysslands försvarsanslag

1999 ökade Ryssland försvarsanslagen med 24 % från det föregående året och med ytterligare 16 % år 2000. Ökningen kan verka extrem, men i och med de stora reduktionerna under större delen av 1990-talet gjorde ökningarna att Rysslands anslagsbudget kom att ligga närmare i fas med de större Europeiska länderna (Sköns m.fl., 2001:227). Inklusivt ökningen med 24 % år 1999 innebar Rysslands reduktion mellan 1992-2000 fortfarande en reduktion med ca 50 % av vad den var 1992, detta kan jämföras med Västeuropas reduktion med ca 15 % under samma period (Sköns m.fl., 2001:242).

Trots den konstanta ökningen av Rysslands försvarsanslag mellan åren 1999-2015 kan man identifiera några årtal då budgetökningen var större än vanligt. Anledningen till den stora ökningen 1999 är enligt SIPRI i stort på grund av den förbättrade ekonomin och samma år var första gången sedan länge som försvarsanslagen kom att inte bara matcha, utan överstiga budgeteringen (Sköns m.fl., 2000:248). Tidigare år har de faktiska försvarsanslagen understigit budgeteringen i och med ekonomiska svårigheter i landet (Sköns m.fl., 2000:248). Nästa stora förändring kom år 2005 genom att Ryssland klassificerade om stora delar av sin budget, detta innebar att budgeten för försvarsanslaget kom att innehålla fler aspekter av den ryska ekonomin och således ökade den i storlek (Cooper, 2006:2). Ytterligare en stor förändring skedde 2012 försvarsanslaget ökade med 16 % och en budget som strävade mot en total ökning med 40 % till 2015 antogs. Ökningarna skedde den här gången till följd av en högst ambitiös militärreform. Återigen finns det inga tecken på att försvarsanslagen skulle ha någonting med de händelser som forskningsvärlden har tagit fasta på. (SIPRI, 2013:7)

I skuggan av Krimkrisen har Ryssland för första gången sedan 1999 planerat en sänkning av försvarsanslagen under 2016. Beslutet hänger troligen ihop med det kraftigt reducerade oljepriset vilket drabbade rysk ekonomi hårt under det föregående året. (SIPRI, 2016)

4.2.2. NATOs försvarsanslag

NATO-ländernas försvarsanslag utgör tillsammans summan av NATOs totala försvarsanslag. För ett medlemskap i organisationen rekommenderas det att varje land avsätter 2 % av sitt BNP på militären, men det är inte tvingande och historiskt har snittet legat under den nivån, från 2 % år 1999 har det sakta dalat till 1,4 % 2015. Under samma period har Rysslands försvarsutgifter gått från 3,3 % till 5,4 % vilket gör dem till det land som spenderar störst del av BNP på militären. (SIPRI MILEX)

Det rysk-georgiska kriget visade sig inte orsaka någon oro i NATO sett till försvarsutgifter. Året 2008-2009 ökade NATO, exklusive USA, försvarsutgifterna med knappt 1 %, men ingen länk till kriget finns att finna. Inte ens staterna som gränsar till Ryssland verkade finna någon oro i världsordningen, och de flesta av länderna i Östeuropa kom till och med att sänka försvarsutgifterna under perioden (SIPRI MILEX). Troligt är att den nästan omedelbara reset-policy som USA tog initiativet till är anledningen till detta.

2015 markerar slutet på en nedåtgående trend som västvärlden har haft gällande försvarsanslag sedan 2009. Främst i länderna som gränsar till Ryssland och Ukraina har det märkts en tydlig ökning i försvarsanslag, men även i mer centrala delar av Europa. Länderna närmast Ryssland har uttryckligen nämnt de ryska aggressionerna och annekteringen av Krim som orsak till de ökade försvarsanslagen (SIPRI, 2015:5). De västligaste delarna av EU samt USA har haft minskningar i försvarsbudgetarna de senaste åren, men i och med NATO-konferensen i Wales ser det enligt SIPRI ut som att trenden kommer att vändas (SIPRI, 2016). Under konferensen beslutades det att fanns ett behov av att öka försvarsutgifterna och målet på 2 % av BNP upprepades som riktmärke för varje

NATO-land. Historiskt sett har de flesta NATO-länder inte haft en förändrad budget ens när spänningarna var som högst med Sovjetunionen under Kalla Kriget (SIPRI, 2015b:9).

USA har genom att dra sig ur Irak och trappa ner kriget i Afghanistan kunnat minska försvarsutgifterna sedan 2011 (SIRPI, 2012:9). Det tål dock att nämnas att USA har lovat att öka sin militära närvaro i Europa genom att fyrdubbla de militära utgifterna där, förstärka närvaron i de östra delarna med trupper och materiel, genomföra fler övningar samt bygga upp infrastrukturen (NATO, 2016g; SIPRI MILEX).

Alla NATO-länder i den östra delen av Europa förutom Turkiet och Bulgarien ökade sina försvarsanslag mellan 2014-2015 (SIPRI MILEX). Länderna i centrala och västra Europa sänkte totalt sett försvarsanslagen (SIPRI, 2015:14-15). De enda länderna i NATO som sedan det rysk-georgiska kriget har haft en betydande trend uppåt är Polen och Rumänien som har bibehållit en nivå på omkring 2 % respektive 1,4 % av BNP under perioden, trots växande ekonomier (SIPRI MILEX).

De intressanta siffrorna gällande försvarsanslag visar sig inte i NATO som organisation. De mest talande siffrorna finns att hitta i de länder som geografiskt känner sig mest hotade av Ryssland. Vid en uppdelning av NATO-länderna i block så finns det en tydlig reaktion i Östeuropa till följd av Krim, en mindre reaktion av Centraleuropa och en nästan obefintlig reaktion från Västeuropa. (SIPRI, 2015:5)

4.3. Militära övningar i fält

Alla länder som är medlemmar i OSCE (Organization for Security and Cooperation in Europe), en förtroendeorganisation som växte fram under 1970-talet, ska varje år lämna in uppgifter om stora planerade militära övningar i fält för nästkommande år. Detta är för att öka insynen och på så sätt även öka förtroendet länderna emellan. För att hålla uppgifterna på en rimlig nivå där inte

varje övning som sker på ett regemente ska behöva rapporteras in, sattes det under Kalla Kriget gränsvärden för, vad som då, ansågs vara en tillräckligt stor övning som bör iakttas av internationella observatörer. Gränsvärdena för vilka övningar som behöver rapporteras om finns stipulerat i Wiendokumenten och har reviderats ett antal gånger sedan det skrevs under. (OSCE, 1999b; OSCE, 2011b)

Det finns dock tre problem med dokumenten som de är utformade. Dels har det skett stora förändringar i krigsföringen sedan 1970-talet där militären numera kan göra betydligt mer med mindre förband. Detta har resulterat i att väldigt få övningar nu för tiden når upp till de gränsvärden som behöver informeras om. Problem nummer två är ett ofta utnyttjat kryphål i dokumenten. En så kallad joint operation, där många olika militära instanser samlas under ett befäl, tillåter att varje delmoment i övningar räknas som separata övningar och kräver således inte att landet rapporterar övningen (OSCE, 1999b §40, OSCE, 2011b § 40). Det tredje kryphålet är något som Ryssland har anammat på senare år gällande större övningar är vad de kallar för "snap exercises", vilka syftar till att utföra övningar utan någon form av förberedelse för de inblandade soldaterna (Wiendokumenten 1999, 2011 § 41). Övningar likt dessa är till för att kontrollera beredskap vilket gör att det inte krävs förvarning till OSCE.

Wiendokumenten har inte hunnit med i utvecklingen vilket har gjort att OSCEs medlemsländer därför saknar en omfattande överblick på hur den faktiska övningsverksamheten som försiggår i Europaområdet ser ut. Förbättringar har gjorts med hjälp av frivilliganmälningar av större övningar. Initiativet som inleddes 2006 har lett till att det, i alla fall från NATO, rapporteras om nära 40 övningar per år till skillnad från tidigare då antalet låg omkring fem per år (OSCE, 2006; OSCE, 2007). Detta kan jämföras med vad enbart NATO planerade för 2014, vilket var omkring 80 övningar (Frear - Kearns - Kulesa, 2015:4).

4.3.1. Övningar Ryssland

Övningsverksamheten i Ryssland omkring millennieskiftet liknade mycket hur övningar utfördes under Kalla Kriget. Det planerades två stora övningar 1999 där den ena beräknades omfatta över 46 000 soldater och den andra omkring 9000 soldater. Året därpå planerade Ryssland tre övningar i storleksordningen omkring 45 000 till strax under 49 000 soldater. Båda åren var kriget i Tjetjenien anledningen till övningsverksamheten (OSCE, 1999; OSCE, 2000). Sedan dess hade Ryssland en ganska låg profil fram till 2014 då två övningar redovisades till OSCE där den ena innefattade strax över 38 000 och den andra omkring 100 000 soldater (OSCE, 1999; OSCE, 2000).

Övningsverksamheten i Ryssland har på senare år visat att de fäster mindre och mindre vikt vid förtroendebyggande avtal, likt Wiendokumenten (Norberg, 2015:63). Sedan rysk-georgiska kriget 2008 har en upptrappning av militära övningar i fält ökat markant på den ryska sidan. Detta har skett både i antal övningar och övningarnas storlek. Sedan övningen Zapad 2009 är de ryska övningarna uppe i storlekar som var brukligt under Sovjetunionens och Kalla Krigets tid (Ekström, 2010:24). Därtill har de taktiska momenten av storövningarna varit präglade av ett tillvägagångssätt som är slående likt de som användes under Kalla Kriget (Ekström, 2010:10, 12, 29). Övningarna har varit anpassade för mellanstatliga konflikter till skillnad från tidigare, då övningarna i fält har varit standardiserade insatsövningar mot terrorism eller fredsbevarande ändamål (Norberg, 2015:5). Precis som under Kalla Kriget har en del av övningarna utförda av Ryssland sedan övningen Zapad 2009 haft inslag av användningen av kärnvapen mot medlemsländer i NATO (Shetty - Kearns - Lunn, 2012:).

4.3.2. Övningar NATO

NATO har inte en stående militärmakt som skulle kunna mäta sig med den ryska, däremot har summan av alla delarna en långt större militär förmåga (Shlapak - Johnson, 2016:4-6). En nackdel är koordineringen av denna förmåga. Då NATO huvudsakligen har övat inför missioner som har kommit av FN-mandat, har

försvaret av de egna medlemsländernas territorier inte prioriterats. Men i och med ett Ryssland som inte respekterar internationell lag och andra länders suveränitet, har NATO lagt om och utökat övningar som syftar mer till ett kollektivt försvar av organisationens gränser (NATO, 2016b).

Inte förrän annekteringen av Krim har man kunnat identifiera en ökning eller förändring av militära övningar i fält utförda av NATO. Det har varit business as usual trots kriget i Georgien, där Ryssland visade att de inte drog sig för att använda våld mot en annan stat (OSCE, 1999-2015). NATO utförde 162 övningar under 2014, de flesta mindre till storleken, vilket var en fördubbling av det planerade antalet (Frear - Kearns - Kulesa Preparing for the worst 2015:4). En stor del av övningarna förlades till de östra delarna av Europa i en ansats att visa Ryssland ett NATO som var handlingskraftigt och enat, samt för att betrygga länderna om deras säkerhet (Frear - Kearns - Kulesa Preparing for the Worst 2015:4).

Sedan Ryssland annekterade Krim år 2014 har det märkts en tydlig förändring i relationen mellan NATO och Ryssland. Det geopolitiska läget har blivit mycket mer spänt och flera av länderna som gränsar mot Ryssland har begärt ökad NATO-närvaro och permanent placering av baser i sina länder (NATO, 2016h). NATO har svarat på uppmaningarna genom att skapa ett schema av rullande förstärkning vid vad som räknas som de mest utsatta och mest sannolika målen för ett ytterligare ryskt anfall - de baltiska staterna (NATO, 2016b). 2014 blev ett händelserikt år för NATO på grund av Rysslands agerande. Under en konferens i Wales upprättades flera direktiv som NATO-länderna åtog sig att följa, däribland en ökad närvaro i de östligare länderna och ökningar gällande övningsverksamheten. NRF (NATO Responce Force) som tidigare var tänkt som en insatsstyrka med hög beredskap kom att mer än tredubblas i storlek till att bli 40 000 soldater stark (NATO, 2016b). Samtidigt vidareutvecklades en del av styrkan till att skapa VJTF (Very High Readiness Joint Task Force), en styrka på 20 000 soldater som har tagit över ansvaret om högsta beredskap (NATO, 2016b).

I en rapport från tankesmedjan RAND Corporation slås det fast att Ryssland skulle kunna nå huvudstäderna i Estland och Lettland inom 60 timmar vid en offensiv, vilket skulle sätta NATO i en ofantligt svår sits där ett av alternativen skulle vara att lämna länderna åt sitt öde för att undvika en vidare eskalering och riskera att organisationen faller sönder på grund av detta. Alternativ två skulle vara att hota med användningen av kärnvapen om Ryssland inte drog tillbaka sina trupper. Eller alternativ tre vilket skulle vara att NATO lever upp till artikel 5 i NATOs grundfördrag som fastslår kollektivt självförsvar och kör en motoffensiv mot de ryska trupperna vilket skulle kunna få katastrofala konsekvenser där kärnvapenkrig står som sämsta tänkbara resultat. Genom att skapa VJTF styrkan, där en fjärdedel alltid är redo att sättas in inom ett par dagar ger det NATO utökade möjligheter att försvara medlemsländerna. (Shlapak - Johnson, 2016:1)

5. Analys

Sammanfattningsvis kommer de fyra händelserna att analyseras och kopplas ihop med de förväntade reaktionerna i försvarsanslag och militära övningar i fält. Sist men inte minst kommer hållbarheten i Axelrods teori om samarbete att utvärderas genom att undersöka om händelserna har orsakat ett brott i samarbetet som har lett, eller ser ut att leda till vedergällning.

5.1. Händelser

Studien har inte kunnat identifiera några indikationer i försvarsanslag eller militär övningsverksamhet som hade kunnat förvarna om försämringar i NATO och Rysslands relationer förrän efter Krimkrisen 2014.

5.1.1. NATOs utvidgning

Ingen reaktion från ryskt håll vare sig gällande försvarsanslag eller övningsverksamhet har kunnat identifieras. Ryssland ökade sin budget markant både 1999 och 2000, men det finns ingenting som styrker att det skulle ha någonting att göra med att NATO fick fler medlemmar. Ökningarna i 2004 och 2005 års budget, när nästa utvidgning skedde, kan inte heller spåras till NATOs utvidgning och ökningarna måste ses som en del i ett led av Rysslands ökade satsningar på militären. Övningsverksamheten är genom slutledning från bristfällig dokumentation inte heller indikativ på något sätt att Ryssland skulle ha upplevt utvidgningen som hotfull. Ryssland utförde mycket stora övningar både 1999 och 2000, men de utfördes i samband med kriget i Tjetjenien, och inte som svar på NATOs utvidgning. Sedan dess har övningarna fram till och med 2009 varit mindre i storlek och haft andra mål än att träna inför mellanstatliga konflikter.

I och med uteblivna reaktioner från Ryssland både sett till försvarsanslag och militära övningar i fält går det inte att hävda att NATOs utvidgning kan ses som ett brott mot relationen som existerade mellan NATO och Ryssland.

5.1.2. Rysk-georgiska kriget

Det rysk-georgiska kriget fick trots all uppståndelse knappt någon effekt på vare sig NATO-ländernas försvarsanslag eller övningsverksamhet. Tvärt om sänkte nästan alla länder, som är närmast den ryska gränsen, försvarsanslagen mellan åren 2008-2009. Trenden har sedan hållit i sig under åren fram till 2014 med undantag för Polen och Rumänien som påbörjade ökningen några år tidigare genom att behålla samma nivå på försvarsanslagen sett till BNP samtidigt som deras ekonomier växte. Genom kriget identifierade Ryssland flera brister i den militära verksamheten och strävade under åren som följde att åtgärda dessa. En av åtgärderna var att öka och förändra övningsverksamheten vilket inleddes av Ryssland efter det rysk-georgiska kriget.

Kriget ses inte heller som ett brott mot NATO-ryska relationer vilket bevisas av bristen på reaktion från NATO. Ryssland agerade i enlighet med folkrätten när de gick in i Georgien och brottet mot proportionalitetsprincipen upplevdes inte som tillräckligt allvarligt för att orsaka bestående bristningar i samarbetet.

5.1.3. Missilförsvar i Europa

Ingen reaktion från ryskt håll genom försvarsanslag eller övningsverksamhet kan spåras till NATOs missilförsvar i Europa. Ryssland hade redan 2011 börjat trappa upp sin övningsverksamhet som ett led för att reformera militären. Beträffande försvarsanslag ökade det igen, precis som de tolv åren innan NATO iscensatte missilförsvaret. Återigen har det inte gått att spåra någon specifik ökning av försvarsanslagen 2012-2013 till NATOs missilförsvar. Ryssland var medvetet om att projektet var huvudsakligen NATOs. De kunde komma med förslag, rekommendationer och initiativ till utökat samarbete, men att det i slutändan var NATO som bestämde över utformningen av missilförsvaret. Att projektet skulle orsaka en rubbning i MAD balansen verkar osannolikt och på grund av detta ses inte händelsen som ett brott mot NATO-ryska relationer. Utan reaktion i vare sig försvarsanslag eller militära övningar i fält kopplat till missilförsvaret i Europa, finner studien inget stöd för att hävda att

missilförsvaret skulle ligga till grund för att NATO och Ryssland skulle närma sig ett tillstånd av ett Kallt Krig.

5.1.4. Annekteringen av Krim

Tydliga indikationer på ökade försvarsanslag och övningsverksamhet till följd av Rysslands annektering av Krimhalvön. NATO har som nämnt helt avbrutit relationerna med Ryssland på grund av annekteringen av Krimhalvön. Krimkrisen är den enda händelsen som studien finner vara ett uppenbart brott mot NATO-ryska relationer.

Det är fullt möjligt att Ryssland satsar på att hålla en lägre profil de kommande åren till följd av omvärldens reaktioner på annekteringen av Krim. Ännu en möjlighet är att de istället för att söka samarbeten och handel med väst, kommer att vända blicken mot Asien och längre österut.

5.2. Samarbete mellan NATO-Ryssland

Rysk-georgiska kriget var ett uppvaknande för rysk militär som kunde identifiera en hel del problemområden med insatsen. Svårigheterna ledde till en omstrukturering av den ryska försvarsmakten som bara sex år senare genomförde en högst avancerad kampanj på Krim som vid avslutande av insatsen stod för att ha annekterat halvön till Ryssland. Annekteringen ledde till ett ramaskri i västvärlden och återigen bevisade Ryssland att de inte drar sig för att använda våld för att få sin vilja igenom. Kanske trodde Ryssland, likt efter rysk-georgiska kriget, att NATO skulle fortsätta att samarbeta, trots agerandet på Krim. Så har inte skett. Istället har NATO-länderna redovisat en enad front mot Rysslands agerande samtidigt som medlemmarna kollektivt har lovat att satsa mer på militären.

Ett antagande inför studien var att det skulle finnas någon form av reaktion på de större händelserna från endera sidan beträffande militära anslag eller ökade antal övningar. Det visar sig att reaktionerna i stort uteblev tills annekteringen av Krim 2014. Sannolikt beror detta på att Ryssland visste att NATO hade rätten

på sin sida att acceptera nya medlemmar. Att Ryssland använde våld i Georgien 2008 var absolut inte ett önskvärt beteende från NATO, men rent lagligt hade de rätten att bruka självförsvar. Missilförsvaret i Europa är en utveckling som har protesterats sedan Reagan-administrationen och möjligheten att påverka NATO till att lägga ner projektet anses inte realistisk. Inte heller i den händelsen finns det något principiellt som kan ses som ett brott mot samarbetet NATO och Ryssland har haft sedan Kalla Kriget tog slut.

Axelrods teori om samarbete håller, så till vida att ingen av händelserna förutom Krim kan räknas som ett brott mot samarbetet mellan NATO och Ryssland. Enligt de uppsatta premisserna för studien finns det ingen tydlig länk mellan NATOs utvidgning, det rysk-georgiska kriget, eller NATOs missilförsvar och forskarnas antagande att NATO och Ryssland är i startgroparna av ett Kallt Krig. Men i och med annekteringen av Krim får forskarna stöd för sitt antagande.

NATO har ännu inte reagerat mot Ryssland mer än diplomatiskt. Det nära samarbetet som existerade är avbrutet tills Ryssland börjar respektera folkrätt och internationell lag. Sannolikt kommer NATO inte att agera med våld gentemot Ryssland på grund av det som skedde på Krim, men det är lika sannolikt att NATO inte kommer att förlåta Ryssland inom den närmsta tiden. Tills NATO är redo att göra det, så kommer organisationen att anpassa sig till det ryska sättet att utöva geopolitik. Straffet som Ryssland har att vänta från NATO är en fortsatt utfrysning medan relationerna växer sig starkare med länderna i Europazonen.

6. Slutsats

Är NATO och Ryssland verkligen på väg in i ett Kallt Krig?

Studien har inte kunnat identifiera någonting som entydigt motiverar att NATO och Ryssland skulle vara involverade i ett Kallt Krig. Däremot har den ryska trenden av fler övningar med syftet att öva mellanstatliga krigs-scenarion sedan 2011 ökat oron i väst om landets intentioner. Genom användningen av våld i både Georgien och på Krim samt en fortsatt övningsverksamhet till synes riktad mot en konfrontation med NATO är inte klivet från att kalla relationerna för sämre till att hävda att de är i begynnelsen av ett Kallt Krig stort. Med tillägget att även NATO har ökat sin övningsverksamhet och att organisationens medlemmar ämnar öka försvarsanslagen till följd av annekteringen av Krim går det att hävda att den vinnande strategin i Axelrods turnering håller, och därmed även hans teori om samarbete. NATO upplever att Ryssland har begått ett, för stunden, oförlåtligt brott mot samarbetet de hade och vedergällning är nu att vänta. Vad vedergällningen kommer att ta för form är svårt att säga, men det synes som om att ett kallare klimat är i startgroparna.

7. Referenser

Axelrod, Robert, 1984. *The Evolution of Cooperation*. Revised edition 2006. Cambridge: Basic Books. pp 241

Charap, Samuel - Shapiro, Jeremy, 2015. "Consequences of a New Cold War", *Survival*, Vol 57, No 2:37-46

Cimbala, Stephen J. - McDermott, Roger N., 2015. "A New Cold War? Missile Defenses, Nuclear Arms Reductions, and Cyber War", *Comparative Strategy*, Vol 34, No 1:95-111

Cooper, Julian, 2006. "Military Expenditure in the 2005 and 2006 Federal Budgets of the Russian Federation", *Birmingham, UK: Centre for Russian and East European Studies*. Tillgänglig: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/publications/unpubl_milex/unpubl_milex_default/cooper2006. Hämtdatum: [2016-05-26]

Cox, Michael, 2014. "Learning from history? From Soviet collapse to the 'new' Cold War", *Cold War History*, Vol 14, No 4:461-485

CRS - Congressional Research Service, 2009. NATO Enlargement: Albania, Croatia, and Possible Future Candidates. Tillgänglig: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34701.pdf>. Hämtdatum: [2016-05-26]

Ekström, Markus, 2010. "Rysk operativ-strategisk övningsverksamhet under 2009 och 2010", *Stockholm, SE: FOI 3022*, pp 85

FN stadgan artikel 1 (1945)

Frear, Thomas - Kearns, Ian - Kulesa Lukasz, 2015. "Preparing for the Worst: Are Russian and NATO Military Exercises Making War in Europe More Likely?", *London, UK: European Leadership Network*, Tillgänglig: <http://www.europeanleadershipnetwork.org/medialibrary/2015/08/07/ea2b8c22/Preparing%20for%20the%20Worst.pdf>. Hämtdatum: [2016-05-03] pp 9

Friedman, George, 2016. "10 maps that explain Russia's strategy", *Business Insider*, [elektronisk] Tillgänglig: <http://www.businessinsider.com/10-maps-that-explain-russias-strategy-2016-1?r=US&IR=T&IR=T>. Hämtdatum: [2016-05-26]

Hedenskog, Jakob, 2014. "Ukraine - A Background", i Granholm, Niklas - Malminen, Johannes - Persson, Gudrun (red.), *A Rude Awakening*, Stockholm, SE: FOI 3892, pp 17-24

Katona, Agnes, 2015. "NATO Territorial Ballistic Missile Defense and its Implications for Arms Control", *The Nonproliferation Review*, Vol 22, No 2:253-272

Lamont, Carina, 2014. "Some Legal Aspects of the Illegal Annexation of Crimea", i Granholm, Niklas - Malminen, Johannes - Persson, Gudrun (red.), *A Rude Awakening*, Stockholm, SE: FOI 3892, pp 65-70

Larsson, Robert L. m.fl. 2008. "Det kaukasiska lackmustestet", *Stockholm, SE: FOI 2563*, pp 155

Legvold, Robert, 2014. "Managing the New Cold War", *Foreign Affairs*, Vol. 93, No 4:74-84

Mearsheimer, John J., 2014. "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault", *Foreign Affairs*, Vol 93, No 5:77-89

NATO - North Atlantic Treaty Organization, Hemsida, [elektronisk] 2016, a. Relations with the European Union. Tillgänglig:
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm. Hämtdatum: [2016-05-26]

NATO - North Atlantic Treaty Organization, 2016, b. NATO's Readiness Action Plan. Tillgänglig:
http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_02/20160205_1602-factsheet-rap-en.pdf. Hämtdatum: [2016-05-26]

NATO - North Atlantic Treaty Organization, Hemsida, [elektronisk] 2016, c. Member countries. Tillgänglig:
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm. Hämtdatum: [2016-05-26]

NATO - North Atlantic Treaty Organization, Hemsida, [elektronisk] 2015. NATO-Russia relations: the facts. Tillgänglig:
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_111767.htm?. Hämtdatum: [2016-05-22]

NATO - North Atlantic Treaty Organization, Hemsida, [elektronisk] 2016, d. Partnership for Peace programme. Tillgänglig:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm. Hämtdatum: [2016-05-26]

NATO - North Atlantic Treaty Organization, 2016, e. NATO-Russia Relations: The Background. Tillgänglig:
http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_05/20160518_1605-backgrounder_nato-russia_en.pdf. Hämtdatum: [2016-05-22]

NATO - North Atlantic Treaty Organization, Hemsida, [elektronisk] 2016, f. Ballistic missile defence. Tillgänglig:
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49635.htm. Hämtdatum: [2016-05-26]

NATO - North Atlantic Treaty Organization, Hemsida, [elektronisk] 2016, g. Doorstep statement. Tillgänglig: http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_127626.htm. Hämtdatum: [2016-05-13]

NATO - North Atlantic Treaty Organization, Hemsida, [elektronisk] 2016, h. NATO boosts its defence and deterrence posture. Tillgänglig: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_127834.htm?selectedLocale=en. Hämtdatum: [2016-05-25]

NATO fördraget artikel 5 (1949)

Norberg, Johan, 2015. "Training to Fight - Russia's Major Military Exercises 2011-2014", *Stockholm, SE: FOI 4128*, pp 100

Norberg, Johan (red) - Westerlund, Fredrik - Franke, Ulrik, 2014. "The Crimea Operation: Implications For Future Russian military Interventions", i Granholm, Niklas - Malminen, Johannes - Persson, Gudrun (red.), *A Rude Awakening*, Stockholm, SE: FOI 3892, pp 41-50
OSCE, 1975. Helsinki Final Act (1975)

OSCE, 1999. FSC.GAL/144/99

OSCE, 2000. FSC.GAL/146/00

OSCE, 2002. FSC.GAL/1/02/Corr.1

OSCE, 2004. FSC.GAL/5/04/Rev.1/Corr.3

OSCE, 2005. FSC.GAL/4/05/Rev.1/Corr.1

OSCE, 2006. FSC.GAL/5/06/Rev.1

OSCE, 2007. FSC.GAL/4/07/Rev.1

OSCE, 2008. FSC.GAL/5/08/Rev.1

OSCE, 2009. FSC.GAL/2/09/Corr.1

OSCE, 2010. FSC.GAL/3/10/Rev.1

OSCE, 2011. FSC.GAL/2/11/Rev.1

OSCE, 2012. FSC.GAL/1/12/Rev.1

OSCE, 2013. FSC.GAL/3/13/Rev.2

OSCE, 2014. FSC.GAL/4/14/Rev.1

OSCE, 2015. FSC.GAL/6/15/Rev.1

OSCE, 2016. FSC.GAL/2/16/Rev.2

OSCE, 1999b. Vienna document (1999)

OSCE, 2011b. Vienna document (2011)

Persson, Gudrun - Vendil Pallin, Carolina, 2014. "The View From Russia", i Granholm, Niklas - Malminen, Johannes - Persson, Gudrun (red.), *A Rude Awakening*, Stockholm, SE: FOI 3892, pp 25-34

Rühle, Michael, 2014. "NATO Enlargement and Russia: Discerning Fact from Fiction", *American Foreign Policy Interests*, Vol 36, No 4:234-239

Shetty, Shatabhisha - Kearns, Ian - Lunn, Simon, 2012. "The baltic states, NATO and non-strategic nuclear weapons in Europe", *London, UK: European Leadership Network*, pp 30

Shlapak, David A. - Johnson, Michael W., 2016. "Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank: Wargaming the Defence of the Baltics", *Santa Monica, CA: RAND corporation*, pp 16

SIPRI, 2015, b. *Military spending in Europe in wake of the Ukraine crisis* [elektronisk]. Tillgänglig <http://www.sipri.org/media/website-photos/milex-media-backgrounder-2015>. Hämtdatum: [16-05-02]

SIPRI MILEX, Onlinedokument, [elektronisk] 2015, "SIPRI Military Expenditure Data 1988-2015", Tillgänglig: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database Hämtdatum: [2016-04-02]

Sköns, Elisabeth - Loose-Weintraum, Eva Maria - Omitoogun, Wuyi - Stålenheim, Petter. "Military Expenditure", i *SIRPRI Yearbook 2000: Armaments, Disarmament and International Security*, Oxford: Oxford University Press, pp 231-259

Sköns, Elisabeth - Loose-Weintraum, Eva Maria - Omitoogun, Wuyi - Stålenheim, Petter - Weidacher, Reinhilde, 2001. "Military expenditure and arms production", i *SIRPRI Yearbook 2001: Armaments, Disarmament and International Security*, Oxford: Oxford University Press, pp 223-266

SIPRI - Stockholm International Peace Research Institute, 2005, "SIPRI yearbook 2005 summary" Tillgänglig: <http://www.sipri.org/yearbook/2005/files/mini/SIPRIYB05mini.pdf>. Hämtdatum: [2016-05-26] pp 32

SIPRI - Stockholm International Peace Research Institute, 2010, "SIPRI yearbook 2010 summary" Tillgänglig:

<http://www.sipri.org/yearbook/2010/files/SIPRIYB10summary.pdf>.
Hämtdatum: [2016-05-26] pp 26

SIPRI - Stockholm International Peace Research Institute, 2011, "SIPRI yearbook 2011 summary" Tillgänglig:
<http://www.sipri.org/yearbook/2011/files/SIPRIYB11summary.pdf>.
Hämtdatum: [2016-05-26] pp 26

SIPRI - Stockholm International Peace Research Institute, 2012, "SIPRI yearbook 2012 summary" Tillgänglig:
<http://www.sipri.org/yearbook/2012/2012/files/SIPRIYB12Summary.pdf>.
Hämtdatum: [2016-05-26] pp 26

SIPRI - Stockholm International Peace Research Institute, 2013, "SIPRI yearbook 2013 summary" Tillgänglig:
<http://www.sipri.org/yearbook/2013/files/SIPRIYB13Summary.pdf>.
Hämtdatum: [2016-05-26] pp 26

SIPRI, 2016. World military spending resumes upward course, says SIPRI [elektronisk]. Tillgänglig:
<http://www.sipri.org/media/pressreleases/2016/milex-apr-2016>. Hämtdatum: [2016-05-24]

SIPRI - Stockholm International Peace Research Institute, 2015, "SIPRI yearbook 2015 summary" Tillgänglig:
<http://www.sipri.org/yearbook/2015/downloadable-files/sipri-yearbook-2015-summary-pdf>. Hämtdatum: [2016-05-26] pp 30

Teorell, Jan - Svensson, Torsten, 2012. *Att fråga och att svara: Samhällsvetenskaplig metod*. Andra upplagan. Malmö: Liber. pp 296

U.N. General Assembly Declares Crimea Secession Vote Invalid -
<http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-un-idUSBREA2Q1GA20140327>

Wilkening, Dean A., 2012. "Does Missile Defence in Europe Threaten Russia?", *Survival*, Vol 54, No 1:31-52

Wolff, Andrew T., 2015. "The future of NATO enlargement after the Ukraine crisis", *International Affairs*, Vol 91, No 5:1103-1121